

fel. Legfontosabb ágai: a malom, cukor, szesz, kenderfonó- és bőripar. A téglagyártás és agyagipar általános.

Az Alföld *házáink legsűrűbben lakott területe* (7 $\frac{1}{2}$ millió). Középe táján él a magyarságnak több mint fele. Svábok a Temesközben, szerbek Bácskában és oláhok a délkeleti szélen laknak. — Miért ily tarka az Alföld lakossága? — A magyarok nagyrésze római katolikus, a Tiszántúl nagyrésze református, a szerbek és oláhok görögkeletiek.

A lakosság jórészt nagyhatárú, népes városokban lakik, azért az Alföldön a tanyás gazdálkodás fejlődött ki. Városai nagyjából földművelő városok, azért falusias jellegűek. Csupán az iparvárosok építkeznek fővárosi modorban. A falvak egymástól több órányira esnek. Cseréppel, náddal és zsuppal fedett házaik téglából, vertfalból, vályogból épültek.

Kőhiány miatt az Alföld országútjai nehezen járhatók, azért sok vasútja van. Budapestről sugarasan ágaznak ki, délre: délkeletre, keletre és északkeletre. Hajózható folyói: a Duna, Tisza, részben a Maros, Kőrös, Temes és Béga, továbbá a Ferenc-csatorna. — Honnan hajózhatók?

Az Alföld 16 *vármegyéjéből* teljesen megmaradt 6. csonka vármegye 10, teljesen idegen uralom alá jutott 1. — Melyek az érintetlen vármegyék, a csonka vármegyék, az egyesített vármegyék? Milyen alföldi részeket kaptunk vissza? Az Alföld vidékei: a Duna—Tiszaköz, Temesköz, Tiszalápály, az Alföld északi és keleti széle.

Városai nagyság szerint 20 ezer lakossal kisvárosok. 20—50 ezerrel közép, 50 ezren felül nagyvárosok. Szeged, Debrecen és Szabadka 100 ezernél népesebb. — Gazdasági életük szerint: földművelő- és vásárvárosok; eredetük szerint: híd- és kapuvárosok. — Soroljuk el a fontosabb földművelő-, vásár-, híd- és kapuvárosokat. A trianoni békében elszakított alföldi nagyvárosok: Zombor, Szabadka, Újvidék, Pancsova, Temesvár, Arad, Nagyvárad, Szatmárnémeti.

III. *Összefoglalás.* Vezérszavak alapján.

1049. november 1. hete.

Olvasás és olvasmánytárgyalás.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Riedl F.: Mátyás és udvara.

Nevelési cél: Emlékezés az utolsó nagy nemzeti királyra.

I. *Előkészítés.* a) Érdeklődés keltés. Milyen évfordulót ünnepeltünk az idén? Ki volt Mátyás király? Mit tudunk róla? Stb.

b) Célkitűzés.

II. *Tárgyalás.* a) Az olvasmány bemutatása.

Lépjünk be a budai várpalota egyik díszes termébe. Benne megvan a renaissance kor minden ízlése, minden fénye. A termek falai hol tele vannak aggatva finom, arannyal átszótt gobelinekkel, hol magyar tárgyú freskókkal díszítve. A mozaik-padlót szőnyeg borítja; fönt a mennyezet aranyozott faragványokkal ékes. A természeti és a művészeti szépség egyaránt meglepi a vendéget. Ha csiszolt porfir-márványkeretű ablakokhoz lép, melyet drága selyemkárpit díszít, és kinéz az ablakon, Buda és Pest vidékének gyönyörű panorámája tárul eléje: a Duna ezüst szalagja zöld szigetekkel, a síkság ésombok közé foglalva; ha a teremben körülnéz, művészi faragványú asztalokat vesz észre a terem közepén. Rajtok üvegszekrények, ezekben pedig mindenféle művészi holmik: antik érmek, arany szobrok, tükrök; mindaz, ami egy gazdag gyűjtő szemét gyönyörködteti. Nem messze ettől egy római nyugvóágy, selyemszövettel borítva; azután háromlábú antik székek, aminők a görög városokban voltak. A falon faragott könyvtárállvány, melyet gyűrűre járó biborszövet borít. Itt vannak az új műveltség legnagyobb kincsei: az ókor és a renaissance nagy írói, selyemkötésű, ezüstkapesos pergament-kódexekben, melyek mindegyike a miniatűr-festészet egy-egy csodált remeke.

E pergamentumra írt könyvek belső díszítése mesevilágba vezet minket; színes díszítések virágoznak bennük, gazdag gyümölcsös ágak fonódnak a lapszélen, kis gyermekek özikéken nyargalnak vagy versenyt röpködnek pelikánokkal, gólyákkal és szivárványos pillangókkal.

E pompás terem egyik háromlábujján látjuk válogatott, finom öltözetben a társaság lelkét, a várpalota világhírű urát, Mátyás királyt ülni. Feltűnő hosszú, sűrű, világos szőke haj veri vállát; arca piros, homloka magas, nagy szemében a szellem és a vérmérséklet villámai. A király közelében magas, feltűnő szép és fiatal főpap áll; ez a király kedvence, Magyarország leghíresebb költője e században: Janus Panonius. A jövő nem veti-e reá sejtelmes árnyékát? Ma még kedvence, kit kegyekkel és dicsérettel elhalmoz; nemsokára kérlelhetetlen üldözésének tárgya, ki Mátyás pribékjei elől álruhában egy végvárba menekül, hogy ott korán és méltatlanul meghaljon.

Mindenki, aki csak beszélt vele, megkedvelte, sőt az is, aki csak látta; olyannyira szeretetre méltó volt ő — jegyzi meg történetírója. — Minden nap öregbítette híre nevét. Ugy tekintettük őt, mint e világ gyönyörűségét.

Ott van a király mellett még egy szintén fiatal főpap: Báthory Miklós váci püspök. Mindig könyvet visz magával: a király várótermében is, hol az udvari emberek beszélgetnek s élénken társalognak, leül és olvassa a latin költőt. Oly nagy volt a régi görög és latin világ tekintélye abban az időben, hogy egy híres rómainak a neve elegendő volt a csufolókat elnémítani.

A király mellett találjuk irodalmi íródeákját, a leleményes olaszt, Galeottot is, aki minden klasszikus lében kanál. Ferrarában és Paduában Janus Pannoniusnak barátja és vezetője volt; később aztán több ízben Magyarországon is járt, hol mint a királynak, hol mint a humanista főpapoknak vendége és udvari tréfálkozója. Franciaországban is megfordult VIII. Károly király udvarában; utazgatott Spanyolországban és Angliában, mindenhez értett valamit, de egészben nem sokat. Legjobban tudott, úgy látszik, az ingyenéléshez. Egészben elmés, olvasott és ügyes ember volt, ki gyorsan meg tudta magát kedveltetni mint mulatságos, de felületes fecsegő.

Nem olyan fürge, mint Galeotto, tekintélyesebb, tudósabb és komolyabb nála a királyi udvar egy másik olasz történetírója: Bonfini. Ezt szereti Mátyás király legjobban az idegen tudósok közül: utolsó éveiben állandóan magánál is tartja. A ravasz, könnyelmű, bőbeszédű Galeotto a királyról egy kötet adomát ír; alapos műveltségű, hű Bonfini egy nagyszabású művében a király uralkodásának történetét örökítette meg.

A magyar humanisták közt legtekintélyesebb a galamb-
ősz Vitéz János, Esztergom érseke, Hunyadi János jobbkeze volt, majd Mátyás tanácsosa és legfontosabb iratainak fogalmazója. Szónoklatai lendületre és levelei eleganciára nézve a leghíresebb olaszokkal vetekednek. Vitéz János különben nem maradt soká tagja e fényes és szellemes társaságnak. Amilyen indulatosan szereti most Mátyás, oly indulatosan fogja majd gyűlölni és üldözni: amikor rájön, hogy a háta mögött ellene fordult.

Megnevezzem-e egyenkint mind e fényes bolygókat, melyek Mátyás ragyogó napja körül keringenek? Külföldi tudósokat, orvosokat, művészeket, magyar főpapokat és zászlóurakat, kik Olaszországban nevelkedtek és most ezen, az Alpeseiken innen páratlan udvarnak szellemi ékességei? Ehhez fogható társaság soha többé nem gyűlt össze Budán.

b) Az olvasmány által keltett élmények megbeszélése.

c) Az olvasmány gondolatesoportonként való olvasása és tárgyalása, szómagyarázat. Figyeljük meg a várpalota könyvtermének szépségeit, a könyvek művészi külsejét, belső díszítéseit. Milyen emberek élnek ebben az udvarban? Mi az érdekük és értékük? Mi a legmegbecsülendőbb Mátyás környezetében? Mi a humanisták életmódja, művelődéstörténeti szerepe?

d) Elmélyítés. Mátyás udvara központja volt Európának.

III. Összefoglalás. Az olvasmány alap gondolatának kiemelése. Mátyás harminchárom évig uralkodott, állandóan hadjáratokat vezetett céljai elérésére, mégis korának legfényesebb, legkeresettebb udvarát tartotta maga körül, s rengeteg hadi kiadása mellett is gondja volt a tudomány és művészetek ápolására.